

ПРИКАРПАТСЬКА НАУКОВА ШКОЛА ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС ПЕРЕДУМОВ СТАНОВЛЕННЯ ТА СПАДКОЄМНОСТІ (до 80-річчя ІФНМУ)

М.І. Дзедман¹, Р.І. Яцишин², М.М. Рожко², Н.М. Козань², Н.В. Скрипник², В.Є. Нейко²

¹ НВЦ «ЕРБІС», м. Київ

² Івано-Франківський національний медичний університет

Резюме. Медична справа є однією із критично обов'язкових складових нашого буття. Питання становлення наукових медичних шкіл є архіважливим у діяльності галузі охорони здоров'я. З нагоди 80-річного ювілею Івано-Франківського національного медичного університету (ІФНМУ) у статті розглянуто історичний дискурс передумов становлення та спадкоємності Прикарпатської наукової школи внутрішньої медицини. Із позиції історичної ретроспективи показано спадкоємність у діяльності Прикарпатської наукової школи внутрішньої медицини традицій визначного українського наукового клінічного осередку Київської школи терапевтів.

Ключові слова: Прикарпатська школа внутрішньої медицини, 80-річчя ІФНМУ, спадкоємність, Київська школа терапевтів.

Carpathian scientific school of internal medicine: historical discussion of the prerequisites of formation and heredity (on the 80th anniversary of IFNMU)

M.I. Dzeman, R.I. Yatsyshyn, M.M. Rozhko, N.M. Kozan, N.V. Skrypnyk, V.Ye. Neiko

Abstract. Medicine is one of the critically essential components of our existence. The issue of the formation of scientific medical schools is of paramount importance in the functioning of the healthcare sector. On the occasion of the 80th anniversary of Ivano-Frankivsk National Medical University (IFNMU), the article explores the historical discourse on the preconditions and continuity of the Prykarpattia Scientific School of Internal Medicine. From a historical retrospective, the article highlights the continuity in the activity of the Prykarpattia Scientific School of Internal Medicine with the traditions of the prominent Ukrainian clinical and scientific center — the Kyiv School of Therapists.

Keywords: Prykarpattia School of Internal Medicine, 80th anniversary of IFNMU, continuity, Kyiv School of Therapists.

УДК: 616.1+612.6.051(477.86)

© М.І. Дзедман, Р.І. Яцишин,
М.М. Рожко, Н.М. Козань,
Н.В. Скрипник, В.Є. Нейко

Івано-Франківськ із висоти пташиного лету

Основною метою статті є висвітлення передумов становлення та спадкоємності Прикарпатської наукової школи внутрішньої медицини.

Методологія нашого дослідження ґрунтується на зборі та аналізі наукових публікацій, архівних даних, урядових постанов і державних актів, дисертаційних робіт, матеріалів науково-дослідних робіт та науково-практичних конференцій, що стосуються передумов становлення й спадкоємності Прикарпатської наукової школи внутрішньої медицини.

Вступ

У межиріччі Надвірнянської та Солотвинської Бистриць величаво розкинулося затишне прикарпатське місто, назване на честь Івана Яковича Франка. У віку його історії вже четверте століття з року в рік карбується звитяга його громадян. І ось у 2025 році, у тривожний час чергових надвипробувань у боротьбі за нашу національну державність та збереження ідентичності, маємо 80-річний ювілей заснування Івано-Франківського національного медичного університету (ІФНМУ). Ця знаменна подія в історії міста межиріччя Бистриць стала відліком впровадження в загальну культуру його громади традиції вищого навчального закладу медичного профілю. Наявність можливості підготовки фахівців медичної справи свідчить про самодостатність нашого Прикарпатського регіону. Медична справа є однією із критично обов'язкових складових нашого буття, тож цей ювілей є знаменною і поважною подією. Відтак із нагоди 80-річного ювілею ІФНМУ доречно розглянути історичний дискурс передумов

становлення та спадкоємності Прикарпатської наукової школи внутрішньої медицини в загальному контексті запровадження лікувальної справи в місті-перлині підгір'я Карпат. Такий підхід відкриває можливість поглянути на цю подію із позиції історичної ретроспективи і глибше усвідомити її значущість.

*Станіславський медичний інститут.
13.07.1953 р.*

Виклад основного матеріалу

Медична справа з прадавніх-давен безстанно супроводжує людство протягом усього його цивілізаційного поступу. За влучним висловлюванням засновника перших кафедр внутрішньої медицини Університету Св. Володимира і родоначальника Київської школи терапії ординарного професора-інтерніста Федора Степановича Цицуріна, медична справа «у своєму розвитку мала досить багато послідовних етапів» [1]. Становлення медицини як природничої науки почалося в епоху Відродження (фр. Renaissance) — культурно-філософського руху

кінця Середньовіччя — початку Нового часу. На той час широке застосування методології клініко-описового (науково-емпіричного) пізнання вже забезпечило накопичення, а відтак і можливість систематизації тисячолітнього досвіду медичної справи. Завдяки прогресивним процесам епохи Відродження наприкінці XVIII – початку XIX сторіч виникли передумови для логічного засвоєння на науковому підґрунті тисячолітнього масиву емпіричних пізнань у лікувальній справі багатьох етносів світу. У загальноцивілізаційному вимірі становлення медичної науки стало логічним етапом подальшого розвитку емпіричних здобутків лікувальної справи стародавніх цивілізацій, Середніх віків та епохи Відродження. Поступ цей відбувся безпосередньо на основі організаційної структури європейської університетської інституції в непростий період її трансформації із «докласичної» форми в «класичну». Лікувальна справа, яка із часів Гіппократа вважалася суто практичною справою і використовувала клініко-описовий емпіричний підхід, у Новий час починає послуговуватися науково-дослідною методою (клініко-анатомічне порівняння, об'єктивне дослідження хворого за допомогою перкусії, аускультатії та пальпації, мікроскопія, хімічний аналіз).

На сьогоденних українських теренах у стародавню добу та Середньовіччя відбулося становлення чотирьох різновидів медичної справи — давньоаязичницької, монастирської, світсько-ремісничної й козацької [2, 3]. Інтегруючи на базисі емпіричних пізнань праукраїнських етносів Карпатської Горватії-Русі (держава Само, Біла Хорватія, Нітранське князівство) і Русі кращі надбання народів Європи та Азії, вони успадкували медичні пізнання Стародавнього світу та монастирської медицини Візантії. На жаль, трагічна втрата в добу Відродження національного державного суверенітету виключила можливість заснування на українських теренах належних національних просвітницьких та організаційно-наукових інституцій. Це цілком унеможливило інтеграцію та освоєння на науковому підґрунті багатого досвіду пізнання українцями світобуття загалом та їх тисячолітнього масиву емпіричних пізнань у лікувальній справі. На теренах Прикарпаття ця загальноукраїнська історична конкретика показово реалізувалася в дійсності сьогоденного обласного центру Івано-Франківська, який був заснований як

військова фортеця Станиславів¹ із класичним статусом середньовічного міста та магдебурзьким правом із 7 травня 1662 року. Становлення лікувальної справи в місті-перлині підгір'я Карпат мало складні передумови та непросту історичну конкретику.

В Івано-Франківську медична справа як така, згідно із сучасними уявленнями, лічить свою історію ось вже четверте століття. Щодо цього дослідники-краєзнавці, посилаючись на історичні документи, стверджують, що вже в 1709 році серед 48 станиславівських ремісників було двоє аптекарів [4, 5]. Традиційно в ієрархії середньовічного міста такі аптекарі посідали важливе місце, користувалися повагою та шанобливим ставленням співгромадян. Давні аптекарі одночасно практикували як лікарі, так і фармацевти. З 1721 року в структурі єзуїтської школи Станиславова діяла аптека [4, 6]. Дослідники зазначають, що наразі важко встановити, «чи була вона загальнодоступною, чи суто корпоративним закладом» [7]. Перший відомий станиславівський лікар італієць Петро Петаччо був придворним ескулапом родини магнатів Потоцьких [5]. А першим лікувальним закладом стародавнього Станиславова можна вважати споруджений у 1737 році шпиталь-притулок для старців та калік [8-10]. Збудований він був коштом уродженця Княгинина, старшого сина другого придворного архітектора магнатів Потоцьких («вітчима станиславівської фортеці») Павла Беное [9, 10]. Проте сама ідея та перша спроба закласти шпиталь у Станиславові належать дружині А. Потоцького пані Анні (з роду шляхти герба Драго-Сас Рисінських) [11]. Вона ще в 1666 році заснувала братство святої Анни та на свої пожертви забезпечила надання допомоги нужденним у притулку-шпиталі при колегіаті [11]. Однак до 1737 року він не мав постійного приміщення.

На превеликий жаль, спроба А. Потоцького заснувати в XVII сторіччі Станиславівську академію в статусі філії Краківського університету не мала успіху [12, 13]. Відповідно і можливості провадити навчання лікувальній справі в місті межиріччя Бистриць не було. А підготовка аптекарів у ті часи була багатоступеневою. Учень і підмайстер проходили вишкіл безпосередньо на робочому місці в аптеці. Але щоб здобути звання аптекаря, крім практичних навичок, набутих в аптеці, і складання іспиту, помічник аптекаря з наших теренів мав обов'язково також пройти

¹ Залежно від часового періоду, про який йтиметься, вживатиметься офіційна назва міста межиріччя Бистриць того періоду: 1662-1772, 1923-1939 роки — Станиславів, 1772-1918, 1918-1923; 1939-1962 роки — Станіслав, з 1962 року — Івано-Франківськ.

Будівля шпиталю-притулку середньовічного Станиславова в сьогодні на вул. Галицькій, 14

Колегіальний костел Пресвятої Діви Марії

Герб Королівства Галичини в 1804 році [16]

Подвійний портрет Андрія Потоцького, гетьмана польного коронного та його дружини Анни з дому Рисінських

Меценат першого в місті шпиталю-притулку станиславівський шляхтич Павло Беное

теоретичну підготовку у фармацевтичній школі Ягеллонського університету в Кракові. Тільки тоді він отримував звання асистента (провізора) і право заміщення посади аптекаря-власника. Здобуття титула магістра фармації вимагало вже декількох років практики і складання магістерського іспиту при університеті.

Наприкінці XVIII — початку XIX сторіч [14, 15] на Прикарпатті розпочалися дієві процеси інтеграції краю в європейський контекст розвитку медичної галузі. Основою для цього став статус Королівства Галичини та Володимирії (з 1772 по 1918 рік) як коронного краю Австрійської монархії (від 1867 р. — Австро-Угорщина). Терени коронного краю відповідали державному утворенню українців часів раннього Середньовіччя доби раннього феодалізму (VI-X сторіччя) — Карпатської Горватії-Русі (Біла Хорватія, держава Сам, Нітранське князівство), згодом Галицько-Волинського князівства та Руського Королівства. Станіслав був центром одного з 18 округів Королівства Галичини та Володимирії.

Реформування медичної галузі на Прикарпатті були започатковані Декретом імператриці Марії Терезії від 22 грудня 1772 року [14, 15, 17]. Введений в австрійську систему освіти Марією Терезією в 1774 році училищний статут німецького педагога Йоганна Ігнаца фон Фельбігера [12] був покликаний сприяти успішній реалізації запровадження викладання медичної справи. Усі ці нововведення запроваджувалися на тлі певної лібералізації, що мала місце в дійсності Королівства Галичини та Володимирії.

Усі здійснювані в Королівстві Галичина, згідно з Декретом, організаційні заходи провадилися в загальному контексті реформи медичної галузі в Австрійській імперії. А її засади були розроблені та здійснені знаменитими вихованцями Лейденської медичної школи — докторами медицини Ван Світенем і Де Гаєном. Вони були найближчими учнями та послідовниками знаменитого професора Hermon Boerhaave². У тогочасній протестантській Голландії Герард ван Світен (Gerard van Swieten, 1700-1772) як католик не міг претендувати на місце наступника на кафедрі свого вчителя в Лейденському університеті. Відтак він не вагаючись прийняв пропозицію Марії-Терезії та переїхав до Відня. Одночасно виконуючи обов'язки лейб-медика, керівника медичного факультету Віденського університету та Віденської академії наук, він фактично очолив усю медичну галузь Австрійської імперії. Уміло використовуючи отримані широкі повноваження, він повністю перебудував викладання медицини й цілком підпорядкував його меті підготовки практикуючого лікаря. Ван Світен запровадив повну переорієнтацію навчання на підготовку й випуск фахівця, який не тільки має знання доктора медицини, а й володів практичними навичками та готовий до лікувальної практики. Для цього при університеті було відкрито клініку (а також ботанічний сад і хімічну лабораторію) і переобладнано анатомічний театр. Курс практичної медицини в університеті було введено як обов'язковий і

його викладання для студентів здійснювалося безпосередньо біля ліжка хворого. Також було встановлено сувору послідовність викладання предметів із допуском до занять у клініці тільки після успішних етапних іспитів із теоретичних дисциплін. Проводилося практичне випробування випускників у міській лікарні. Реалізація задуманої й очоленої Герардом ван Світенем реформи великою мірою пов'язана з діяльністю ще одного учня Бургаве — Антона де Гаєна (Anton de Haën, 1704-1776) на посаді директора клініки Віденського університету. У результаті впроваджених нововведень клініка Віденського університету перетворилася на новий провідний центр підготовки та вдосконалення європейських лікарів. Поряд із навчальним і лікувальним процесами там виконувалися й систематичні наукові дослідження, у яких брали участь найбільш здібні студенти. За такої творчої наснаги і відбулося становлення так званої «старої віденської школи». Лейденський університет у другій половині XVIII сторіччя втрачає свої позиції. Тож закономірним є те, що саме один із вихованців «старої віденської школи» Леопольд Ауенбруггер (Leopold

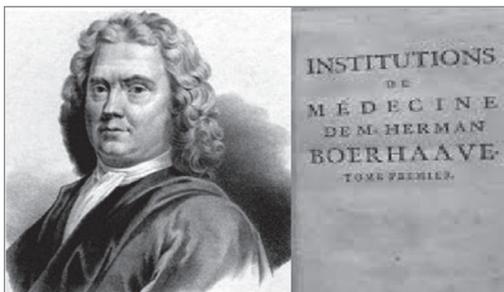
Антон де Гаєн

Андрей Крупинський (1744-1783) — доктор медицини, професор, перший протомедик Галичини, перший ректор Львівського колегіуму медікуму

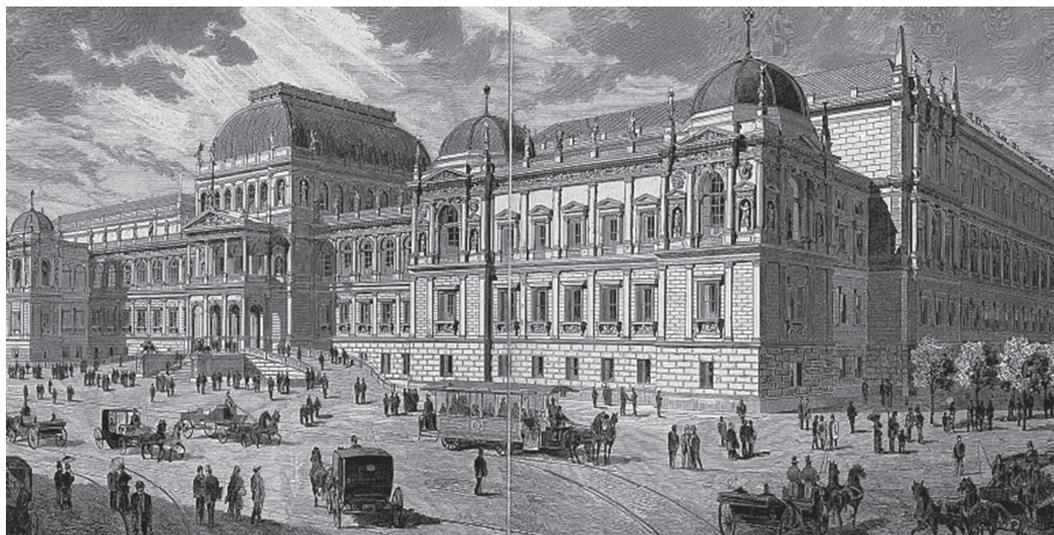

Герард ван Світен

Герман Бургаве і титул написаного ним у 1709 році знаменитого підручника «Засади медицини»

² Герман Бургаве (1668-1738) — професор Лейденського університету, голландський лікар, хімік і ботанік. У кожній із цих галузей знань він заслужено користувався європейською славою. Це найбільш яскрава постать в історії клінічної медицини першої половини XVIII століття. Він автор знаменитого підручника «Засади медицини» (1709). Його класичні праці («Афоризми», 1709; «Підстави хімії», т. 1-2, 1732, та ін.) довго залишалися настільними посібниками лікарів, викладачів, студентів у багатьох країнах. За допомогою еkleктичного набору ятрохімічних (учення про дискразію) та ятрофізичних уявлень він поєднує анатомо-фізіологічні й інші відомості наукового характеру. У клінічній діяльності він був справжнім послідовником «англійського Гіппократа» Томаса Сіденгама, наголошуючи на пріоритеті практичного досвіду лікування над будь-якими теоретичними побудовами. Це він увів у клінічну медицину докладні записи історій хвороби й такі засоби обстеження хворого, як термометр і лупа. Його ім'я носить описаний ним у 1724 році синдром спонтанного розриву стравоходу. Він, згідно із сучасними уявленнями, створив першу в історії клінічної медицини наукову школу. Серед його численних учнів видатні лікарі з різних країн (Ж. Ламетрі, А. Галлер, Д. Прингл, Г. ван Світен, А. де Гаєн, Ніколас Бідлоо та ін.).

Головна будівля Віденського університету

Auenbrugger, 1722-1809) у другій половині XVIII сторіччя здійснив прорив і рішуче розширив тогочасні рутинні можливості дослідження хворого методом перкусії [18].

Отже, згідно із Декретом від 22 грудня 1772 року, система медичної служби та освіти Королівства Галичина творилася безпосередньо на засадах, розроблених вихованцями Лейденської медичної школи — професорами Віденського університету Герардом ван Світенном і Антоном де Гасном. Усі організаційні заходи провадилися в загальному контексті реформи медичної галузі в Австрійській імперії. Спочатку були вирішені кадрові питання. Крайовим протомедиком Галичини й професором було призначено вихованця Віденського університету,

доктора медицини Андрея Крупинського³ [15, 17]. Доктор медицини Йоганн Спавенті обійняв посаду провінційного протомедика і професора, а три магістри медицини Йоганн Вальц, Франц Огессер та Антоні Кремлер стали крайовими хірургами та акушерами, а також ад'юнктами [15]. Декретом також було передбачено відкриття у Львові медичного колегіуму. На клопотання крайового протомедика Галичини А. Крупинського губернатор граф Антоні Перген 20 березня 1773 року видав розпорядження, згідно з яким у Львові розпочалося читання лекцій з усіх галузей медичної науки для осіб, що займалися лікарською, акушерською та аптекарською практиками, але не мали дипломів. А вже 1 жовтня 1773 року в приміщенні Єзуїтського колегіуму на давній площі Трибунальській (нині це середня школа № 62 на площі Яворського) відбулось урочисте відкриття Львівського медичного колегіуму. Водночас колегіуму надавалися й лікарняні відділення, що знаходилися на теренах монастиря Святого Лазаря, на вулиці Коперника. Там ще з 1634 року у двох дерев'яних будинках знаходилася лікарня Святого Лазаря для незаможних. Вона й стала клінікою медичного та акушерського колегіумів (а пізніше медичного факультету та медико-хірургічної студії Львівського університету).

Відтак 1 жовтня 1773 року є датою зародження медичної освіти на західноукраїнських землях. Навчання в колегіумі було безкоштовним.

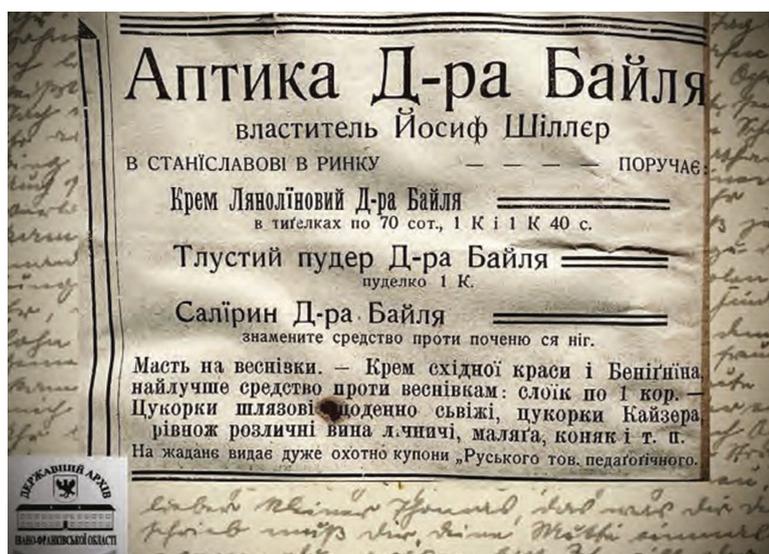
Давній Єзуїтській колегіум, у приміщенні якого 1773 року у Львові розпочав роботу *Collegium Medicum* (фото початку XX сторіччя)

³ Крупинський Андрей (1744-1783) народився в селі Белані (Галичина, тепер — Краківське воєводство, Польща) в сім'ї шляхтичів. Він здобув медичну освіту у Віденському університеті, у 1772 р. отримав ступінь доктора медицини, у 1773 р. був призначений протомедиком Галичини. У 1773 році брав участь в організації медичної школи у Львові за наказом імператриці Марії-Терези. Завданням цієї школи була підготовка «патронів хірургії», акушерів та аптекарів. У 1773-1775 рр. був викладачем анатомії, акушерства, загальної патології, терапії. Публікації: «Opisanie chorob» (1775), «Splanchologia, lub nauka o trzewach ...» (1775). Помер у Львові.

Проведення розбудови медичної галузі в Королівстві Галичина вимагало вкладення значних коштів і мало неабиякі організаційні та кадрові складнощі. Тож посаду окружного лікаря в Станіславі австрійська влада спромоглася запровадити тільки в 1796 році [5]. У цей період місцева влада, зважаючи на високі показники захворюваності на туберкульоз, сифіліс та ендемічний зуб, намагалася самотужки створювати громадські шпиталі-притулки. У Станіславі в 1786 році вже діяли два таких заклади, один з яких було засновано за підтримки вірменської громади міста [5]. А відкрита в місті межиріч Бистриць у 1777 році перша класична аптека «Під якорем»⁴ отримала статус загальнодоступної і швидко набула великої популярності [4, 8]. Вона здійснювала свою діяльність вже за умов, визначених введеним до виконання в 1773 році намісником Галичини «Санітарним патентом». Ним уперше, згідно із засадами реформування медичної галузі в Європі, встановлювалися правила й межі діяльності лікарів та аптекарів. Першим заборонялося виготовлення ліків, а другим — самостійне лікування хворих. За порушення магістрат накладав на власника великий штраф. Дозвіл на ведення аптек, так звану «концесію», могли одержати тільки люди, які мали спеціальні знання, а найчастіше і вчені ступені.

Згідно із засадами Декрету імператриці Марії Терезії від 22 грудня 1772 року про медичну реформу в Королівстві Галичина починають відкриватися і стаціонарні лікувальні заклади. Відкриття лікувальних закладів у місті межиріч Бистриць дало поштовх становленню станіславської спільноти фахівців лікарської справи. Першою такою установою в Станіславі на початку XIX сторіччя став військовий шпиталь [6, 19]. Справа в тому, що, коли в 1801 році Станіслав набув статусу королівського вільного міста, у ньому значно збільшилася кількість австрійських військовиків (безпосередньо були дислокованими 58-й полк піхоти та вербувальна команда). Кожен 10-й мешканець міста був військовиком. Тож для потреб військового шпиталю було ґрунтовно перебудовано колишню

резиденцію Потоцьких. Спочатку військові медики використовували для своїх потреб триповерховий палац у глибині подвір'я та два флігелі обабіч входу. А в 1895-му звели ще й двоповерховий корпус ліворуч. У часи ЗУНР комендантом цього військового шпиталю був підполковник УГА Осип Маланюк, а в 1922 році директором закладу став Тадеуш Ольшанський, батько і тезка відомого польського мемуариста.

З 1875 року аптека «Під якорем» містилася в цьому будинку за адресою Площа Ринок, 4. Фото 1980-х років.
Світлина з колекції Ігора Роп'яника

⁴ У ті часи традиційно назви фармацевтичних закладів Галичини починалися з прикметника «під». Аптека «Під якорем» має цікаву історію і посідає важливе місце в становленні медицини Івано-Франківська. У ній показово відтінюється буття та культурна традиція міста в межиріччї Бистриць. Найімовірніше, вона спочатку знаходилася на теперішній вул. Шеремети, 2 (будівлю знесено) [8], а пізніше (з 1875 року [13]) перемістилася за адресою Площа Ринок, 4. Місця локації та власники аптеки «Під якорем» через сторіччя змінювалися, але популярність її була незмінною. Вона стала успішною у своїй діяльності саме в межах, визначених «Санітарним патентом». І це було свідченням правильного курсу проведеної реформи аптечної справи. Пік визнання закладу — це період діяльності її власника — доктора медицини Альфреда Байля починаючи із 1875 року. Його недорогі, але ефективні розробки приваблювали покупців. Старожилі згадували його засоби завжди із прізвищем автора — салірин доктора Байля (від потіння ніг), трикогенова мазь доктора Байля (від лупи) тощо. Для захисту від підробок доктор розписувався на кожній пляшечці. Бренд став настільки популярним, що наступні власники аптеки «Під якорем» — Фішер (1908), Шіллер (1912), Ханель (1929), Ченстух (1942) — у рекламі продовжували називати заклад не інакше як «Аптека і парфюмерія доктора Байля». На жаль, у 2001 році старовинну будівлю Площа Ринок, 4 було знесено. Сьогодні на її місці п'ятиповерхова кам'яниця [8].

Головна брама військового шпиталю в палаці Потоцьких (Поштівка з колекції Зеновія Жеребецького)

«Найдавніший будинок міста в межиріччі Бистриць» — триповерхова головна будівля палацу Потоцьких у глибині парку. Історики датують його початком 1680-х років

Одноповерхова будівля палацу Потоцьких

Двоповерхова будівля палацу Потоцьких

У 1842 році в Станіславі на цесарському шляху (Лисецький гостинець, тепер — вулиця Гетьмана Мазепи) в новозбудованій триповерховій кам'яниці було відкрито вже і загальноміський стаціонарний лікувальний заклад [20, 21]. Цьому медичному закладу було присвоєно ім'я лікарні австрійського ерцгерцога, намісника Галичини Фердинанда д'Есте, онука імператриці Марії-Терезії. Шпиталь був розрахований на 120 ліжок, і тут могли лікуватися мешканці не лише міста, а й всього повіту. Одним із перших

його керівників був лікар Войцех Торчинський [19]. У «Шематизмі Королівства Галичини і Лодомерії із Великим Князівством Краківським» маємо інформацію про керівників загальноміського станіславського шпиталю імені ерцгерцога Фердинанда д'Есте починаючи з 1870 року. Споруда першого загальноміського стаціонарного лікувального закладу міста межиріч Бистриць дійшла до наших часів. Тепер це головний корпус Івано-Франківської центральної міської клінічної лікарні на вулиці Мазепи, 114 [21].

Так виглядала головна лікарня міста в 1933 році (з архіву Романа Білана)

Будівля єврейської лікарні перед знесенням (з архіву Романа Білана)

Також у 1845 році в Станіславі розпочала свою роботу єврейська лікарня на 50 ліжок [19, 20]. Де конкретно початково містився цей шпиталь, поки що йдуть дискусії. Та відомо, що вже в 1862 році єврейська спільнота Станіслава викупила земельну ділянку на Тисменицький вулиці [20], де і був споруджений добротний двоповерховий будинок. Головним жертводавцем став місцевий купець Йоель Гальперн, який заповів на нього 20% своїх статків [19]. Нині це відповідає перехрестю Незалежності й Мельника. Там, окрім лікарні, містилися притулок старців і невеличка синагога, а за часів СРСР знаходилася стоматполіклініка. Та у квітні 1975-го споруду знесли, аби розширити проїзну частину дороги. Як виглядав той будинок, можемо бачити завдяки ретельності пана Романа Білана. У його колекції поштівок із видами старого Станіслава не було зображень єврейського шпиталю. І, на щастя, він сфотографував його для нащадків перед самим знесенням.

Беззаперечною ознакою успішного залучення Прикарпаття в європейський контекст розвою медичної галузі є й ціла плеяда тогочасних уродженців нашого краю — вихованців медичного факультету Віденського університету. Серед них були і знамениті вчені-медики. У Відні на початку ХІХ сторіччя утворилася генерація так званої «нової віденської медичної школи» — група видатних лікарів, об'єднаних загальним розумінням чергових завдань клінічної медицини. Бачимо в центрі світлини літографії Й. Штадлера 1855 року найвидатніших представників учених-медиків цієї школи, лікарів чеського походження патолога К. Рокітанського (Carl von Rokitansky, 1804-1878) та терапевта Й. Шкоду (Joseph Škoda, 1805-1881). Пишаємося тим, що до «нової віденської медичної школи» належав і уродженець Галичини — професор-інтерніст Йосип (Йосиф, Юзеф) Дітль (Józef Dietl, 1804-187) [22-24]. Цей знаменитий вихованець філософського факультету Львівського та медичного Віденського університетів народився в бойківському краї в мальовничому Підбужжі, яке входило до складу Самбірського округу. Його родина мала типове для Галичини змішане походження, але новонародженого Йосипа було хрещено в греко-католицькому храмі [23]. Маленький Йосип був п'ятою дитиною в сім'ї, мав шість братів і двох сестер. Мати сімейства, галицька шляхтанка гербу Драго-Сас Анна Кульчицька, була вірцевою господинею і всім дітям особисто дала початкову освіту в родині. Й. Дітль основним завданням медицини вважав

здійснення раціональної терапії. Його застереження про те, що «...хворого лікує природа, і лікар повинен цьому сприяти», стало крилатим.

26 листопада 1851 року уродженця Галичини, представника нової віденської школи доктора медицини Йосипа Дітля було призначено завідувачем кафедри медицини одного із кращих в Європі Ягеллонського університету

Знаменитий уродженець Галичини професор-інтерніст Йосип Дітль — яскравий представник нової віденської медичної школи, депутат Галицького крайового сейму (1861), ректор Ягеллонського університету в Кракові (1862-1865), завідувач кафедри медицини, президент міста Кракова (1866-1874), почесний громадянин Кракова та Нового Санча, пожиттєвий член австрійського парламенту

«Віденські лікарі» — професори Віденського університету. У центрі за столом упівоберта — Карл Рокітанські, праворуч від нього — Йозеф фон Шкода. Другим праворуч стоїть Фердинанд фон Гебра. (Літографія Й. Штадлера 1855 року з літографії А. Принцгофера 1853 року) [25]

Золотий хрест
Заслуг з короною

Бюст
Теодора Торосевича
роботи Владислава
Кандефера
з колекції Музею
фармації Ягеллонського
університету

в Кракові. І це був вдалий вибір. Професор Й. Дітль активно займався викладацькою та науковою діяльністю [24, 26-32] і в 1862 році став ректором Ягеллонського університету.

Теодор Торосевич

А от знаменитий уродженець Станіслава — видатний учений-медик, фармацевт та гуманіст XIX століття Теодор Торосевич⁵ (1789-1876) [33, 34] — відмовився від престижної викладацької роботи на посаді професора хімії медичного факультету Львівського університету. Залишила байдужим його і вигідна пропозиція влади обійняти почесну посаду інспектора курсів для аптекарів у м. Львові [35, 36]. Уся науково-дослідна робота цього непересічного вихованця станіславської гімназії та медичного факультету Віденського університету була спрямована насамперед на досягнення прагматичних результатів, які б служили його землякам і фармацевтичній науці загалом. Його науковий доробок становлять 218 друкованих праць (з яких 106 — наукові), численні розробки та успішно впроваджені виробничі технології. Саме нашому славному земляку вдалося успішно вирішити одвічну проблему аптекарів — збереження ліків у скляному посуді [33, 35, 37]. Галицький учений-хімік своїми численними

дослідженнями довів, що червоне, коричневе та жовте скло захищає чутливі до світла препарати від хімічного розпаду, а блакитне, фіолетове, зелене, навпаки, прискорює цей процес. Після успішного випробування нововведення в аптеках Галичини, а потім і Європи, аптекарі та хіміки всього світу ось уже два сторіччя (з 1827 року) запобігають передчасному «старінню» ліків і хімічних сполук, використовуючи запропоновану ним методику.

Біограф Торосевича, дослідник його наукової та практичної діяльності В. Роеске, аналізуючи його публікації, наголошує на винятковій оригінальності 53 праць [38]. У порушених та вирішених у них питаннях бальнеології, токсикології, фармакогнозії автору належить повний пріоритет. Світову славу вченого аналітика-хіміка принесло Т. Торосевичу багаторічне вивчення цілющих властивостей мінеральних вод Галичини, Буковини та Східної Польщі [35-37]. Його наукові роботи було опубліковано у фахових журналах у Львові, Відні, Кракові, Варшаві, Берліні. Вільно володіючи кількома європейськими мовами, автор успішно доносив до загалу результати своїх досліджень. Вчені титули Теодора Торосевича, почесного та дійсного члена 15 зарубіжних і галицьких наукових організацій⁶, вражають. На благо свого рідного краю та європейського медичного загалу він самовіддано положив визначний талант вченого-дослідника, який був так щедро відведений йому провидінням через родовід Торосевичів — знаних представників вірменської громади Станіслава. Імператор Франц Йосиф ще за життя нагородив вченого із міста межиріч Бистриць «Золотим Хрестом Заслуг з короною».

Теодора Торосевича заслужено вважають батьком бальнеології в Галичині. Об'їхавши все Прикарпаття, він здійснив хімічний аналіз сотень джерел мінеральних вод та озокериту. Нерідко він був першим у проведенні цих досліджень, наприклад сірководневої води у Великому Любіні. Лікувальні властивості мінеральних вод він досліджував у лабораторії своєї аптеки (між іншим, здебільшого власним коштом). Видана Т. Торосевичем у Львові в 1849 році монографія «Мінеральні джерела в Королівстві Галичини та на Буковині, описані

⁵ Народився 7 вересня 1789 року у вірменській родині міста Станіслава. Усе дитинство Теодора пройшло в благодатному середовищі межиріччя Бистриць. У 1805 році Теодор закінчив престижну станіславську гімназію і цього ж року переїхав до Львова, де працював в аптеці помічником. З 1811 по 1815 рік вивчав хірургію та фармацію у Віденському університеті. Повернувшись до Львова, Т. Торосевич відкрив свою приватну аптеку «Під римським імператором Титусом». Заклад мав добре обладнану лабораторію, у якій Теодор Торосевич і розгорнув успішну науково-дослідницьку діяльність.

⁶ Почесний член Імператорського Королівського медичного товариства у Відні, наукового товариства Ягеллонського університету в Кракові, фармацевтичного товариства в Мюнхені, Галицького Аптекаряського товариства у Львові, Товариства культури та досліджень Буковини, Товариства лікарів Галичини та багатьох інших.

з фізико-хімічного погляду» стала науковим підґрунтям для відкриття бальнеологічних санаторіїв у Трускавці, Шкло, Моршині, Немирові та інших галицьких містечках. Тож саме уродженець міста межиріч Бистриць став ініціатором створення перших галицьких курортів. Автор книги «Біографія Теодора Торосевича, заслуженого Аптекаря та хіміка» (Львів, 1875) С. Кравчикевич щодо цього справедливо зазначає: «Більшість лікувальних вод, якими природа так щедро обдарувала наш край, були вивчені Торосевичем, що зміцнило до них довіру як лікарів, так і хворих». Пам'ять про славного дослідника галицьких мінеральних вод живе і в місті Івонич-Здруй Підкарпатського воєводства сусідньої Польщі [39]. Цікавий історичний факт: Теодор Торосевич досліджував Івоничське джерело в 1835 році, а Й. Дітль — у 1856 році [40].

І хоча свого часу Т. Торосевич (можливо, і у зв'язку зі зниженим слухом) відмовився від престижної викладацької роботи у Львівському університеті, його внесок в освітній процес аптекарських учнів та молодих фармацевтів є визначним. З його доброї волі, як власника, взірцева аптека «Під римським імператором Титусом» та її модерна хімічна лабораторія стали місцем проходження практики й здобуття глибоких фахових знань не тільки для галицьких фармацевтів. Навіть повністю поринувши в науково-дослідну роботу, що домінуюче була спрямована на досягнення прагматичних результатів прикладного значення, він все ж щиро дбав і про якість та гармонійність освіти фармацевтів. Ним у доступній формі вдвічі (у 1865 і 1869 рр.) перевиданому посібнику «Погляди на необхідність одержання основних знань в області як суспільних, так і історичних наук» сформульовано основи цього аспекту освіти фармацевтів.

На початок ХХ сторіччя медична спільнота вже стала гармонічною частиною громади міста межиріч Бистриць. Наприкінці ХІХ сторіччя її яскравий представник із бездоганною репутацією — вихованець станіславської гімназії та медичного факультету Віденського університету, перший очільник українського походження загальноміського шпиталю імені ерцгерцога Фердинанда д'Есте Юрій Конкольняк — продемонстрував високі стандарти громадянської відповідальності в пошуках конструктивізму та патріотизму [41, 42]. На початку ХХ сторіччя в Станіславі відкривають свої приватні ординації лікарі українського походження — інтерніст Володимир Янович, стоматолог Роман Яросевич та офтальмолог Ярослав Грушкевич [43-46].

Їхні життєві шляхи склалися по-різному, але всі трое свою долю назавжди пов'язали з містом межиріч Бистриць. Вони були не тільки висококваліфікованими лікарями, але й знаними громадськими та політичними діячами [47].

На жаль, у першій половині ХХ сторіччя на Прикарпаття чекали важкі виклики — жахиття двох світових війн. Медична спільнота міста межиріч Бистриць потерпала разом із громадою краю та добровільно виконувала свій суспільний обов'язок. У важкі часи Першої світової війни, поразки ЗУНР, героїчної національно-визвольної боротьби в часи міжвоєнного періоду та протягом Другої світової війни за обставин абсурдно жорстокого військового протистояння медична спільнота проходить через неймовірні випробування. І серед тогочасних подій у Станіславі є й маловідомі факти із її тогочасної дійсності. Серед них постання за обставин надскладної військово-політичної та санітарно-епідеміологічної ситуації в Станіславі центру медико-санітарної служби УГА. Державний секретаріат військових справ ЗУНР у період із 1 січня до 15 травня 1919 року, коли місто межиріч Бистриць перебувало в статусі столиці ЗУНР, закладає в ньому головний склад санітарного матеріалу (начальник – підполковник Володислав Білинський). Тоді ж у Станіславі було засновано єдину установу теоретичної медицини ЗУНР — бактеріологічний інститут [48-50]. Він у разі потреби виконував також і обов'язки інших ділянок, наприклад судово-медичної. Очолив його доктор медицини Максим Музика [51, 52].

На жаль, цілком недостатньо дослідженою залишається роль міста-перлини підгір'я Карпат в утвердженні на галицьких теренах феноменальної традиції української медицини триєдності лікувального процесу. Зазначимо, що доцільність та ефективність впровадження в лікувальний процес основ гармонізації процесів саногенезу на засадах триєдності лікувального процесу було засвідчено клінічною практикою тогочасних модерних медичних закладів — лікарні в Київському Свято-Покровському жіночому монастирі та «Українського шпиталю «Народна лікарня» імені Митрополита А. Шептицького» у Львові. Глибинний зміст триєдності лікувального процесу полягає в забезпеченні синхронізації багатогранних процесів саногенезу організму шляхом гармонізації взаємодії сфер свідомості та підсвідомості із функціонуванням центральної нервової системи і вісцеральних органів [53]. Конкретика історичного фактажу тогочасних подій у місті межиріччя Бистриць

однозначна: Станіслав-Станиславів першої половини ХХ сторіччя — це місто витоків запровадження в практику охорони здоров'я Галичини феноменальної традиції української медицини триєдності лікувального процесу. Саме до нього 8 червня 1926 році прибули вишколені в процесах догляду та наданні медичної допомоги перші чотири сестри-вінцентійки (дві бельгійки і дві українки) [54]. Одразу по приїзді до Станиславова сестри-вінцентійки почали провадити свою діяльність щодо обладнання невеличких притулків для сиріт та організації надання медичної допомоги хворим удома [54, 55]. У швидкому часі сестри здобули великий авторитет серед людей. З часом під опіку настоятельки с. Марії-Єлизавети із Бельгії прислали нових сестер. Багато українських дівчат поступали на новіціат. У 1929 році частину монахинь згромадження Святого Вікентія волею митрополита Андрея Шептицького було переміщено із Станиславова до Львова [56]. Їхнім послухом стало заснування пансіонату для бідних сільських дівчат та праця в амбулаторії «Народна лічниця». Сестри-вінцентійки, що залишилися надалі працювати в Станиславові, у 1933 році були безпосередньо задіяні в заснуванні на тодішній вулиці Голуховського (нині — Чорновола) притулку Пресвятої Трійці — першого українського дитячого будинку на Прикарпатті (на 200 осіб). У сьогодення давня будівля «Приюту Пресвятої Трійці» є одним із корпусів Івано-Франківського обласного перинатального центру. Після урочистого відкриття у Львові «Українського шпиталю «Народна

лічниця» імені Митрополита А. Шептицького» з 1938 року сестри милосердя згромадження сестер св. Вікентія самовіддано почали нести свій послух і в його стаціонарних відділеннях.

Вражає та заслуговує на повагу те, як визнані, у всьому забезпечені та успішно інтегровані у світах українські лікарі у сповнений для Прикарпаття час смертельної небезпеки поверталися до батьківського краю, щоб розділити зі своїми братами та сестрами тяготи випробувань. Серед них і стоїчні постаті лікарів Станиславського округу (у Другій Речі Посполитій — повіту), будівничі медичної галузі ЗУНР військові лікарі — доктор медицини, очільник медичної служби Австро-Угорського флоту, адмірал Ярослав Окуневський [57-60] та військово-морський старший штабний лікар 1-го класу (полковник) д-р Маркел Рожанковський [57, 58, 61, 62]. Саме в цей період медична громада міста-перлини підгір'я Карпат поповнилася звитяжними постатями лікарів комбатантів УГА полковників Осипів Коса та Маланюка [47, 58, 63, 64], сотника М. Козака [43, 47, 65], поручника О. Гробельного [43, 58, 66], хорунжих Н. Полотнюк і Б. Кисілевського [58, 67, 68], січових стрільців Я.-І.О. Хмільвського [69-72], К.Л. Воєвідки [66, 73-75] та інших. Їм довелося жити в ситуації, коли на західноукраїнських теренах чотири окупаційні режими протягом 20-40-х років ХХ сторіччя змінювалися із калейдоскопічною швидкістю. Точку відліку цьому жаху поклало рішення конференції 14-15 березня 1923 року Ради послів (амбасадорів) держав Антанти в Парижі про затвердження

Приют Пресвятої Трійці Сестер Милосердя в Станиславові. В оточенні дівчорі стоять кандидатки і сидять Сестри [56]

права Польської держави щодо окупованих нею в 1918 році західноукраїнських теренів. Воно було сформульовано таким чином: «Враховуючи, що польський уряд звернувся 15 лютого 1923 р. до Конференції послів із проханням, щоб держави, представлені на Конференції, використали своє право, враховуючи, що Австрія відмовилася від прав на територію поза кордонами Австрії, враховуючи, що Польща визнає, що етнографічні умови вимагають автономного статусу для східної частини Галичини. Конференція послів вирішує визнати за Польщею всі права суверена на територіях, розташованих між вищеозначеними кордонами й іншими кордонами польської території, з урахуванням положень Сен-Жерменського мирного договору щодо зобов'язань, які несуть країни, що одержали території колишньої Австро-Угорської монархії» (Енциклопедія історії України / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. – К : Наук. думка, 2012. – Т. 9, С. 108-109). Вимоги країн Антанти до Польщі щодо дотримання статусу автономії Східної Галичини були суто декларативними і ніколи не виконувалися польським урядом. Галичани не визнали рішення Ради Послів. У березні 1923 року на галицьких землях відбулися десятки мітингів та інших акцій протесту. На одному з найбільших таких мітингів 24 березня 1923 року на площі Святого Юра у Львові було зложено урочисту присягу: «Ми український нарід присягаємо, що ніколи не признаємо панування Польщі над нами і використаємо кожну нагоду, щоби скинути зненавиджене ярмо польської неволі і з'єднатися з великим українським народом в незалежній, всі українські землі обіймаючій, державі!» [76].

Боголюбивий Прикарпатський край дав медицині багато сподвижників. На жаль, звитяга більшості його видатних синів і дочок є маловідомою загалу і ще чекає своїх дослідників, які повернуть їх добрі імена вдячним нащадкам. Усі вони вимушено навчалися та проводили наукову діяльність у світах. Такою була доля відомих наших земляків — видатних медиків уродженців Прикарпаття Юрія Михайловича Котермака, Йосифа Дітля, Ярослава та Софії Окуневських, І.Я. Горбачевського. Геополітично затиснута між Заходом і Сходом Галичина давно вже втомилася від ролі ресурсної бази імперських амбіцій чужинців, а її нива охорони здоров'я готова була щедро плодоносити і на поприщі наукової медицини. Проте за відсутності в умовах окупації на західноукраїнських теренах належних національних просвітницьких та організаційно-наукових інституцій це було неможливим.

На західноукраїнських теренах у калейдоскопі змін окупаційних режимів 20-40-х років минулого сторіччя 27 липня 1944 року для Івано-Франківська є датою приходу останнього. Радянські війська в оскаженілому військовому протистоянні, що супроводжувалося страшним руйнуванням цивільної інфраструктури, відвоюють у Третього Рейху (недавнього союзника за пактом Молотова — Ріббентропа) місто в межиріччі Бистриць. Важким соціальним наслідком режимів окупації та війни на Прикарпатті стали масові епідемії висипного, черевного та поворотного тифів, висока захворюваність на туберкульоз, венеричні недуги. Поряд із традиційними інфекційними хворобами (кір, грип, скарлатина), важку медико-соціальну проблему становили загальна соматична захворюваність та охорона материнства й дитинства. Відтак нагальна необхідність стабілізації медико-соціальної ситуації в умовах тотальної недовіри до окупанта, жорстокість і репресії якого в 1939-1941 роках ще були свіжими в пам'яті прикарпатців, набула надважливого значення. Для задоволення гострої потреби медичної галузі в лікарських кадрах у Станіславській (як і в сусідніх областях) рішенням Ради Народних Комісаріатів СРСР від 04.07.1945 року та Постановою Ради Народних Комісарів УРСР від 17.07.1945 року 6 жовтня 1945 року в м. Станіславі відкривається державний медичний інститут з одним факультетом, 14 теоретичними і 2 клінічними кафедрами. Його першим директором було призначено завідувача Станіславського облздороввідділу (у 1939-1941, 1944-1945 роках) кандидата медичних наук, доцента Івана Володимировича Савицького [77]. У підготовці фахівців лікарської справи вишкіл у внутрішній медицині є базовим. Тож кафедра терапії і була серед перших у щойно заснованому Станіславському медичному інституті з медичним факультетом Наркомздоров'я УРСР. Заснування вищого медичного закладу в місті межиріччя Бистриць та його терапевтичних кафедр стало основою для постання Прикарпатської наукової школи внутрішньої медицини.

Першими завідувачами та засновниками кафедр терапії Станіславського медичного інституту стали професори Андрій Дмитрович Аденський-Пінчук, Мойсей Лазаровичем Авіосор та Борін Яків Вольфович, що були вихованцями Київської терапевтичної школи [78].

Клінічне навчання має свою виразну специфіку, а тому насамперед потребує наявності клінік [1, 77, 80]. У країні, яка будувала комунізм, за її становлення така інституція, як «університетська

АДЕНСЬКИЙ Андрій Дмитрович (справж. — Пінчук; 01(13).12.1897, м-ко Лоев Мінс. губ., нині смт Гомел. обл., Білорусь — 14.08.1979, Мінськ) — лікар-терапевт. Д-р мед. н. (1943), проф. (1945). Засл. діяч н. Білорус. РСР (1967). Учасник 1-ї та 2-ї світ. воєн. Держ. нагороди СРСР. Закін. мед. ф-т Київ. ун-ту (1927), залишений при терапевт. клініці ординатором, а згодом зарахований аспірантом ВУАН при клініці акад. М. Стражеска. 1932–1936 рр. працював асист. Київ. мед. ін-ту і клін. відділу Ін-ту експерим. біології і патології, від 1936 р. — н. с. відділу функц. діагностики Укр. ін-ту клін. медицини і доц., зав. каф. терапії (1937–1941) Київ. стоматол. ін-ту; гол. терапевтом 1-ї ударної армії (1942–1944); зав. каф. заг. терапії Станіслав. мед. ін-ту (1945–1949); від 1949 р. — зав. каф. терапії і за сумісн. — заст. дир. Білорус. ін-ту вдосконалення лікарів. Згодом — нач. Лікув.-сан. упр. МОЗ Білорусії. Дослідж. у галузі ревматології, гастроентерології, кардіології, алергології. Автор розділу «Хвороби органів дихання» у підруч. «Внутрішні хвороби» (під заг. ред. В. Василенка), який витримав 6 видань рос. та укр. мовами. Сконструював прилад для вимірювання венозного тиску, дав класифікацію венозним гіпертоніям та гіпотоніям. [Із «Енциклопедії сучасної України» http://esu.com.ua/search_articles.php?id=42656]

АВІОСОП Мойсей Лазарович (28.05.1897, м. Ромни Полтав. губ., нині Сум. обл. — 10.11.1969, Івано-Франківськ) — лікар-терапевт. Д-р мед. н. (1945), проф. (1948). Учасник 2-ї світ. війни. Держ. нагороди СРСР. Закін. Київ. мед. ін-т (1922). Працював лікарем у лікув. закладах Києва та обл. (1922–1933); асист. (1933–1940), доц. (1941–1945) Київ. мед. ін-ту; доц. Львів. мед. ін-ту (1945–1946); зав. каф. факультет. терапії Станіслав. (згодом Івано-Фр.) мед. ін-ту (1946–1966). Учень акад. М. Стражеска. Наук. робота в галузі вивчення клініч. симптоматики та лікування виразкової хвороби, ендокартиту, недостатності кровообігу.

Пр.: Зміни в складі цереброспінальної рідини у різних стадіях порушення кровообігу // Недостатність кровообігу. К., 1938.; К етиологии подострого септического эндокардита и о подостром септическом воспалении эндотелия сосудов // ВД. 1951. № 1; К клинике сифилиса желудка // КМ. 1961. Т. 39, № 11 (співавт.) [Із «Енциклопедії сучасної України» http://esu.com.ua/search_articles.php?id=42366]

БОРИН Яків Вольфович (1899, Київ — 1986, там само) — лікар-терапевт. Д-р мед. н. (1952), проф. (1954). Учасник 2-ї світ. війни. Бойові та держ. нагороди. Закін. Київ. мед. ін-т (1926), де працював ординатором (1926–1930), асист., доц. (1933–1941); зав. терапевт. відділ. Уман. окруж. лікарні (1930–1932); у 1941–1946 — армій. терапевт; зав. каф. шпитал. терапії Івано-Фр. мед. ін-ту (нині академія, 1946–1969). Дослідж. у галузі терапії та діагностики захворювання шлунка та підшлунк. залози. Вивчав діагностичне застосування електрогастрографії.

Пр.: Про зовнішньо-секреторну функцію підшлункової залози в умовах обхідного кровообігу // ФЖ. 1964. № 5; Некоторые вопросы клиники и лечения миеломной болезни // Тр. конф. по проблеме переливания крови. Ив.-Ф., 1965; Электрогастрография та електродуоденографія. К., 1967; Внешнесекреторная функция поджелудочной железы у больных сахарным диабетом // Терапевт. архив. 1968. Т. 40, № 7 (співавт.); Влияние комплексного санаторно-курортного лечения на секреторно-эвакуаторную функцию желудка у больных язвенной болезнью // Гастроэнтерология. 1971. Вып. 3 (співавт.); Академик В.Ю. Чаговец — основоположник отечественной электрогастрографии: К 100-летию со дня рожд. // ВД. 1973. № 12 (співавт.). [Із «Енциклопедії сучасної України» http://esu.com.ua/search_articles.php?id=37221]

клініка», була ліквідована. От тільки клінічний вишкіл та досвід студентам медичних вузів можна набути лише безпосередньо біля ліжка пацієнта. Відтак для здійснення медичними вузами клінічного навчання та проведення науково-дослідної роботи було запропоновано концепцію науково-освітньо-лікувального комплексу [80].

Згідно із цією концепцією, практичним закладам охорони здоров'я почали надавати можливість ставати клінічними базами медичних інститутів. Слід зазначити, що в місті межиріч Бистриць проблему із клінічною базою для новоствореного вищого медичного закладу початково було вирішено максимально вдало. Зважаючи

на важливість цього питання, давайте на цьому коротко зупинимось.

Усі медичні заклади охорони здоров'я міста-перлини Прикарпаття в межиріччі Бистриць мають цікаву історичну конкретику, але в Міській клінічній лікарні № 1 вона особлива [82, 83]. Міська клінічна лікарня № 1 була заснована на виконання постанови виконкому Станіславської обласної Ради № 3 від 10.05.1945 року. Відповідно до вказаної вище Постанови Ради Народних Комісарів УРСР № 114 від 17.07.1945 року новоствореному ВНЗ для цього було передано добротну будівлю школи імені Емілії Пляттер та Григорія Пірамовича по вул. Матейка, 34 [84]. Подвійна посвята в назві цього колишнього навчального закладу Станіслава — то данина тодішньому порядку роздільного навчання. Під одним дахом школи імені Емілії Пляттер та Григорія Пірамовича існували дві семирічні школи — чоловіча й жіноча. Відповідно заклад і мав дві назви. Її добротна будівля була розрахована для навчання 900 учнів. Її зведення було розпочато, як кажуть франківці, «ще за Австрії» — весною 1914 року. Але тоді встигли звести тільки перший і половину другого поверху, а в серпні почалася Перша світова війна... Тому тільки 15 вересня 1926 року місто передало добудовану будівлю в експлуатацію шкільній владі. У 1962-му під прямим кутом до будівлі колишньої школи, фронтом до вулиці Матейка, був прибудований новий триповерховий лікарняний корпус, що в цілому повторює її риси [83].

Цілком очевидно, що тоді сам вибір для допіру заснованої лікарні будівлі з аудиторним приміщенням був зовсім не випадковим. Тривала попередня активна підготовка до відкриття в Станіславі медичного ВНЗ, хоча рішення і було остаточно ухвалено розпорядженням Ради

Народних Комісарів СРСР та Постановою Ради Комісарів УРСР тільки в липні 1945 року. Тож із 15 жовтня 1945 року, одразу після офіційного відкриття 6 жовтня 1945 року Станіславського державного медичного інституту, І міська лікарня стає його його клінічною базою [77, 82, 83]. Таким чином, хоч і Міська клінічна лікарня № 1 формально заснована на 5 місяців раніше за сам медичний інститут, вона із самих витоків організувала свою діяльність саме як клінічна

Школа Пірамовича і Пляттер

Корпуси Івано-Франківської міської клінічної лікарні № 1 в сьогодення

база Станіславського державного медичного інституту, а її будівля була передана на його баланс. Відповідно і терапевтичне відділення цього медичного закладу стало клінічною базою щойно заснованої кафедри терапії медичного інституту.

Зважаючи на важливість факту безпосередньої спадкоємності Прикарпатської наукової школи внутрішньої медицини традиціям найяскравішого українського наукового клінічного осередку, що є загальновідомим як Київська школа терапевтів, зупинимось на цьому більш детально. Це необхідно, оскільки обставини реалізації цього чину в даному випадку мають свої характерні особливості, що суттєво відмінні від таких, скажімо, щодо Буковинської школи внутрішньої медицини. Щодо останньої, то її спадкоємність конкретно визначено передислокацією в жовтні 1944 року Другого Київського державного медичного інституту (2-й КДМІ) в Чернівці. Ця передислокація здійснювалася терміново, і в Чернівцях столичний ВНЗ ще півтора місяця продовжував працювати як 2-й Київський державний медичний інститут. Тільки наприкінці листопада 1944 року 2-му КДМІ було надано назву — Чернівецький державний медичний інститут, і для засвідчення офіційних документів про діяльність вручено нову печатку. На Прикарпатті чин спадкоємності було реалізовано суто на рівні людського фактора. Усі перші очільники кафедр внутрішньої медицини в щойно заснованому Станіславському державному медичному інституті — професори А.Д. Аденський-Пінчук, М.Л. Авіосор та Я.В. Борін — вихованці Київської школи внутрішньої медицини. За цього зазначимо, Андрій Дмитрович працював у Станіславі недовго і вже в 1949 році перевівся до Білоруського інституту удосконалення лікарів, де й обійняв посаду заступника директора та очолив кафедру терапії. Про сутність клінічних засад внутрішньої медицини, що були привнесені в діяльність заснованих кафедр терапії внутрішньої медицини Станіславського державного медичного інституту цими вихованцями Київської школи внутрішньої медицини, логічно судити з огляду на плеяду очільників кафедри внутрішньої медицини Київського медичного інституту, на клінічних базах якої вони пройшли практичний та науковий вишкіл інтерніста.

Спадкоємний перелік завідувачів кафедри приватної патології і терапії (із 1849 року — приватної патології і терапії в повному обсязі із госпітальною клінікою) медичного факультету

Університету св. Володимира. Сьогодні кафедра внутрішньої медицини № 2 НМУ імені О.О. Богомольця [подано за [11], розд. «Распределение профессорь и преподавателей по предметам их преподавания въ университетѣ св. Владимира», X; та 12, с. 140]:

- Проф. Цицурін Федір Степанович* (1844-1846)
- Проф. Алфер'єв Сергій Петрович (1846-1857)
- Проф. Мерінг Федір Федорович (1857-1865)
- Проф. Мацон Юлій-Фердинанд Іванович* (1865-1866)
- Проф. Покровський Василь Тимофійович (1866-1877)
- Проф. Трітшель Карл Генріхович (1878-1903)
- Проф. Вагнер Конрад Едуардович (1904-1914)
- Проф. Яновський Феофіл Гаврилович (1914-1919)
- Проф. Виноградов Василь Васильович (1919-1927)
- Проф. Свенсон Микола Олександрович (1921-1927)
- Акад. АН УРСР Стражеско Микола Дмитрович (1927-1937**)
- Проф. Удінцев Федір Аристархович (1937-1951)

За цього потрібно зазначити, що загалом у Київській науковій медичній школі в ситуаційно сприятливий історичний момент другої половини ХІХ сторіччя вихованцями знаних європейських університетів було напрощуд успішно здійснено інтеграцію тогочасних наукових досягнень. Це було особливо значущим у становленні Київської школи внутрішньої медицини. За тих обставин Родоначалнику Київської школи внутрішньої медицини — вихованцю медичного факультету Харківського університету та Професорського інституту Дерптського університету професору Цицуріну Федору Степановичу [85] не тільки вдалося запровадити в навчальний процес новоствореного медичного факультету належне викладання клінічної медицини, а й зробити його визначальним у здобутті медичної світи. Для Київської школи внутрішньої медицини започаткована Федором Степановичем прогресивна традиція викладання медицини на основі інтеграції здобутків медичної науки в Європі та кращих її надбань у Російській імперії стала надійним фундаментом для її розквіту наприкінці ХІХ — початку ХХ сторіччя. І, як бачимо із поданого переліку завідувачів кафедри, свої вагомі внески в її становлення зробили: знаменитий

* Тимчасове завідування кафедрою та вчитка лекційного курсу;

** з 1930 по 1937 рік госпітальна й факультетська клініки були об'єднані в єдину кафедру, якою керував М.Д. Стражеско.

вихованець медичного факультету Лейпцизького університету Георг-Фрідріх (Федір Федорович) Мерінг; випускник Московської медико-хірургічної академії 1838 року професор Сергій Петрович Алфер'єв; талановитий випускник Дерптського університету, професор-анатом і блискучий інтерніст, ініціатор та керівник будівництва, а відтак і багаторічний директор Олександрівської лікарні Мацон Юлій-Фердинанд Іванович; а також відомий послідовник знаменитого російського терапевта Сергія Петровича Боткіна професор Василь Тимофійович Покровський та інші. На таких наріжних засадах Київської школи внутрішньої медицини було виховано покоління зоряних випускників медичного факультету Університету св. Володимира, блискучих інтерністів, професорів та академіків — Карл Генріхович Трітшель, Феофіл Гаврилович Яновський, Василь Васильович Виноградов, Микола Дмитрович Стражеско, Володимир Харитович Василенко та багато інших.

Доречно також, сказати і про тогочасну творчу атмосферу в лікувальному закладі, де майбутні професори А.Д. Аденський-Пінчук, М.Л. Авіосор та Я.В. Борін пройшли клінічний вишкіл. У 1922 році Олександрівську клінічну лікарню було перейменовано. За диктату політично детермінованої кон'юнктури вона отримала дивну (та, зрештою, і єдину у всьому колишньому Радянському Союзі) назву — Лікарня імені Жовтневої революції. Проте колектив лікарні із таким звучним революційним йменням добре пам'ятав і пишався своєю історією та визначними вихованцями. У середині першої половини ХХ сторіччя творча атмосфера цього знаного лікувального закладу була сповнена бувальщинами про легендарних київських терапевтів — Василя Парменовича Образцова та Феофіла Гавриловича Яновського [86]. Василь Парменович завідував одним із терапевтичних відділень Олександрівської лікарні з 1887 по 1904 рік. Терапевтичне відділення стало для геніального київського

інтерніста «творчою лабораторією»: у ньому він продовжив свої оригінальні клінічні дослідження, креативно генерував свої наукові досягнення та одночасно здійснював викладання внутрішньої медицини [87]. Тож, коли доктору медицини, професору В.П. Образцову в 1893 році нарешті дозволили очолити кафедру приватної патології і терапії Університету св. Володимира, він не вагаючись залишив за собою право на подальше завідування терапевтичним відділенням. Це був дуже зручний формат для успішного продовження харизматичним Василем Парменовичем його унікальних наукових клінічних досліджень. Зазначимо, що саме професор В.П. Образцов, незмінно очолюючи терапевтичне відділення, надав йому статус університетської клініки. А київський «святий лікар» Ф.Г. Яновський в Олександрівській лікарні в 1894 році почав завідувати її прозекторською службою. У 1898 році Феофіл Гаврилович очолив терапевтичне та інфекційне відділення лікарні і заснував першу в Києві бактеріологічну лабораторію. Майбутні професори А.Д. Аденський-Пінчук, М.Л. Авіосор та Я.В. Борін, проходячи клінічний вишкіл, мали змогу не тільки почути розповіді про легенди київської терапії, а й отримали можливість безпосередньо спілкуватися з очевидцями клінічної звитяги Василя Парменовича Образцова та Феофіла Гавриловича Яновського. Належну підготовку інтерніста та клінічного дослідника вони пройшли в академічній терапевтичній школі Миколи Дмитровича Стражеска. Наукові традиції своєї школи вони безпосередньо передали своїм учням — прикарпатським інтерністам-дослідникам.

Для становлення та розквіту Прикарпатської наукової школи внутрішньої медицини визначальний вплив мала діяльність дійсного члена Національної академії медичних наук України, члена президії НАМН України, доктора медичних наук, професора Євгена Михайловича Нейка⁷.

⁷ Євген Михайлович Нейко пройшов шлях від аспіранта до професора, завідувача кафедри, декана, проректора і впродовж 23 років очолював вищий медичний навчальний заклад Прикарпаття, який у листопаді 2008 року отримав статус національного. Засновник прикарпатської терапевтичної школи. Євген Нейко – автор понад 600 наукових праць, більше ніж 20 монографій і підручників. Підготував 10 докторів і 26 кандидатів наук. Автор, співавтор понад 530 наукових праць, зокрема 22 монографій і підручників. Автор 5 винаходів, понад 60 рацпропозицій. Фундатор народної лікарні — першої в області благодійної лікувальної установи для малозабезпечених. Започаткував новий напрямок у клінічній медицині — застосування немедикаментозних засобів із лікувальною метою та нових способів введення ліків в організм людини. Наукові дослідження академіка Є.М. Нейка: патогенез і лікування захворювань органів черевної порожнини; вплив геохімічного середовища і патологія організму людини; поширення захворювань у Карпатському регіоні; дослідження проблем передракових захворювань. Створив і впровадив у медичну практику препарати Уролесан, Трицинол, Симфікален, Інтравхтол, Фітореніл. З 2011 р. його ім'ям названо кафедру внутрішньої медицини № 1, клінічної імунології та алергології ІФНМУ, в обласній клінічній лікарні відкрито кабінет-музей Є.М. Нейка. [Середюк Н.М. До 75-річчя від дня народження Є.М. Нейко. Академік медицини із селянського роду // Внутр. медицина. 2007. № 4; Середюк Н.М. До 50-річчя науково-педагогічної діяльності та 25-річчя Прикарпатської терапевтичної школи академіка АМН України Євгена Михайловича Нейка // УКЖ. 2008. № 5].

Фундатори Прикарпатської школи терапевтів

Євген Михайлович НЕЙКО

Дійсний член Національної Академії Медичних Наук України, Член президії НАМН України, Почесний член Академії Медицини Польщі, доктор медичних наук, професор володар Золотої медалі Альберта Швейцера, ректор університету (1987-2010).

визначного українського наукового клінічного осередку Київської школи терапевтів. Усе вищевикладене дає нам можливість запропонувати такий алгоритм у спадкоємності Прикарпатської школи традиціям Київської школи внутрішньої медицини.

Оскільки в сучасних умовах наукова діяльність набула особливого суспільного значення, слід підкреслити вагомість спадкоємного продовження наукових традицій у становленні та розвитку Прикарпатської школи внутрішньої медицини. Поняття «наука» охоплює як діяльність, спрямовану на здобуття нового знання, так і її результат — сукупність наукових знань, отриманих у процесі пізнання. Її функцією і продуктом є вироблення й використання теоретично систематизованих об'єктивних знань про дійсність. Наука із галузі щодо пізнання вже давно трансформувалася в найпродуктивніший засіб виробництва. Тож у щоденному лексиконі маємо такі узвичаєні терміни, як «науково-технічна революція», «наукові методології», «науковий прогрес» тощо. Закладене за надскладних історичних передумов унікальне середовище Прикарпатського краю було благодатним для продуктивної реалізації наукової творчості інтерністів у вирішенні важливих тогочасних медико-соціальних проблем. Успішне привнесення наукових традицій Київської школи терапевтів у діяльність Прикарпатської школи внутрішньої медицини дало можливість вирішувати важливі медико-соціальні проблеми одразу після заснування вищого медичного навчального закладу в місті межиріччя Бистриць — вже в другій половині ХХ сторіччя. Так, у 50-60-х роках минулого сторіччя професор М.Л. Авіосор, спостерігаючи за швидким прогресуванням у хворих із хронічними неспецифічними захворюваннями легень рефрактерної серцевої недостатності, пророчо передбачив її надважливу медико-соціальну значущість. Як вихованець академічної терапевтичної школи Миколи Дмитровича Стражеска, він добре розумів всю складність проблеми та крайню необхідність ретельного вивчення патогенезу рефрактерності серцевої недостатності, що розвивалася на тлі хронічного прогресуючого ураження легень. Тож він і поставив перед молодим енергійним інтерністом Мирославом Бережницьким непросте завдання — дослідити гемодинамічні розлади та коронарний кровоплин у хворих із хронічною легенево-серцевою недостатністю. У здійснених Мирославом Миколайовичем клініко-анатомічних дослідженнях було встановлено фундаментальні закономірності системної адаптації організму до поєднаної дії легеневої гіпертензії,

Фундатори Прикарпатської школи терапевтів

П.М. Вакалюк
(1928-1981)

Бережницький М.М.
(1929-1991)

Денисюк В.Г.
(1922-1994)

Характерне для його особистості унікальне поєднання харизми талановитого організатора та клініциста-дослідника, здатність брати на себе відповідальність і рішуче діяти, високі людські якості самовідданого справі невтомного трудяря сприяли рясному ужитку спадкоємно привнесених на ниву Прикарпатської медицини традицій

гіпоксії, інфекційно-токсичного впливу, підвищеного внутрішньогрудного тиску, мікрогемодинамічних порушень та ендотеліальної дисфункції. Цими процесами за нерозривного взаємозв'язку компенсаторно-приспосувальних реакцій кардіоміоцита з адаптивною перебудовою гісто-гематологічних структур, проміжної сполучної тканини та її трофокапілярної системи і визначалася специфіка ремоделювання морфофункціонального статусу міокарда, що й знаменувало формування хронічного легеневого серця. Клініко-анатомічними дослідженнями стану коронарного кровотоку при хронічному легеновому серці було виявлено поряд із слабо вираженим атеросклерозом вінцевих судин характерні морфологічні компенсаторно-приспосувальні реакції кровоплину в міокарді. Вчення професора М.М. Бережницького про адаптаціогенез хронічного легеневого серця [88-90] стало безпосереднім продовженням класичних досліджень патології органів кровообігу Київської школи внутрішньої медицини. Зокрема, клініко-експериментальних досліджень академіка М.Д. Стражеска, його вчення про функціональну недостатність кровообігу та запропонованої спільно з В.Х. Василенком класифікації хронічної недостатності кровообігу. У практичному відношенні чітко визначені професором-інтерністом Мирославом Миколайовичем роль трофокапілярної системи та взаємозв'язок компенсаторно-приспосувальних реакцій кардіоміоцита з адаптивною перебудовою гісто-гематологічних структур стали визначальними для застосування в комплексному лікуванні легеневого серця вітчизняних брендів препаратів корвітіну, гранул кверцетину, фітосорбенту [91-94] та тівортину аспартату [95]. Вирішення в середині минулого сторіччя ендокринологічною школою Прикарпатської наукової співдружності інтерністів проблеми ендемічного зоба мало важливе державне значення. Внесок професора Станіславського медичного інституту Ара Арменаковича Гарагашяна в заснування ендокринологічної служби на Прикарпатті та обласного протизобного диспансеру був визначальним [96, 97]. 3 червня по вересень 1947 року була здійснена експедиція з вивчення ендемічного зоба в гірських районах Станіславської та Чернівецької областей [98, 99]. Під час експедиції в Станіславській області було обстежено всього 8093 осіб. У результаті проведених обстежень і досліджень з'ясувалося, що патологія ендемічного зоба та кретинізму була чи не найтяжчою не тільки в Україні, але й у Європі. Частка хворих на зоб становила від 49,6 до 59% населення. Результати медичних наукових досліджень стали основою

для розробки практичних заходів щодо діагностики, лікування та профілактики ендемічного зоба в західних областях України. З ініціативи А.А. Гарагашяна в гірських районах Прикарпаття організовано протизобні кабінети, розпочато підготовку лікарів-ендокринологів і хірургів для операцій на щитоподібній залозі, розроблено та впроваджено в практику профілактичні заходи серед населення області щодо зменшення захворюваності на ендемічний зоб. За його ініціативи та безпосереднього керівництва в 1951 році засновано Станіславський обласний протизобний диспансер, а в 1953 виокремлено питання ендокринології в спеціальний навчальний курс, що читався для студентів медичного інституту. Також у дискурсі привнесення наукових традицій Київської школи терапевтів у діяльність Прикарпатської школи внутрішньої медицини цікавим є заснування в 1966 році в медичному вузі міста межиріч Бистриць курсу курортології. Організував і очолював його випускник Київського медичного інституту професор Денисюк Віталій Григорович. Безперечно, цей факт потребує дослідження й детальнішого викладення. Розвиток курортології як науки був започаткований академіком Ф.Г. Яновським у 1927 році із створення комісії при АН України з вивчення курортів і впровадження в практичну медицину санаторно-курортного лікування [100].

У сьогоднішній день на Івано-Франківщині з пошаною бережуть пам'ять про трьох перших завідувачів кафедр внутрішньої медицини ІФНМУ професорів М.Л. Авіосора, Я.В. Боріна та А.Д. Аденського-Пінчука. Саме вони своїм хистом, наснагою й самовідданою працею розпочали благодійний процес привнесення на ниву прикарпатської охорони здоров'я та наукової медицини досягнень і досвіду Київської школи внутрішньої медицини. Наостанок зазначимо, що автори розглядають поданий матеріал як заклик до всебічного та ґрунтовного вивчення історії Прикарпатської наукової школи внутрішньої медицини. Це наша історія. Поважаймо і шануймо своє!

Висновки

1. Лікувальна справа в Івано-Франківську має історію своєї дійсності тривалістю вже четверте століття.

2. Організаційні засади функціонування медичної галузі в сучасному розумінні засновані в Галичині Декретом імператриці Марії-Терезії від 22 грудня 1772 року на основі положень, розроблених знаменитими вихованцями Лейденської

медичної школи — докторами медицини Ван Світеном та Де Гаєном.

3. Знаменна подія заснування в місті межиріччя Бистриць 6 жовтня 1945 року Станіславського медичного інституту стала відліком впровадження в загальну культуру його громади традицій вищого навчального закладу медичного профілю та становлення Прикарпатської наукової школи внутрішньої медицини.

4. Спадкоємне привнесення в дійсність Прикарпатської наукової школи внутрішньої

медицини традицій визначного українського наукового клінічного осередку Київської школи терапевтів було безпосередньо реалізовано в діяльності перших очільників кафедр внутрішньої медицини Станіславського державного медичного інституту професорів А.Д. Аденського-Пінчука, М.Л. Авіосора та Я.В. Боріна.

5. Всебічне та ґрунтовне вивчення історії Прикарпатської наукової школи внутрішньої медицини є настійною вимогою сьогодення.

Список використаної літератури

1. Цицурін Ф.С. Вступ до курсу приватної терапії, семіотики та клініки внутрішніх захворювань (гармонізований варіант, адаптовано М. Дземаном та А. Гладуном) [Текст] / ФС Цицурін. Практикуючий лікар. 2014;2:13-25.
2. Верхратський С.А. Історія медицини: Навч. посібник / С.А. Верхратський, П.Ю. Забудовський. К.: Вища школа, 1991:194.
3. Пастернак Анатолій. Козацька медицина [Текст] / А. Пастернак. К.: Оптима, 2001:64. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://ukrlife.org/main/minerva/cossak_m.htm
4. Головатий Михайло. Аптеки старого міста [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://firtka.if.ua/blog/view/apteki-starogo-mista117233>
5. Любчик І.Д. Медичне краєзнавство Прикарпаття. Навчальний посібник / За ред. проф. В.А. Качкана. Івано-Франківськ: Вид-во ІФНМУ, 2023:128.
6. Полєк В. Майданами та вулицями Івано-Франківська. Історико-культурний путівник [Текст] / В. Полєк. Львів: Світло і тінь, 1994:90.
7. Найстаріші будівлі Івано-Франківська, які дожили до наших днів [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://pobudovano.com.ua/news/najstarishi-budivli-ivano-frankivska-yakidozhili-do-nashikh-dniv-foto>
8. Бондарев Іван. Найстаріші аптеки Станіславова [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://report.if.ua/golovne-za-den/najstarishi-apteky-stanyславova/>
9. Таємниці старого міста [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=hAgU140Ssjc>
10. Бондарев Іван. Вітчим станіславської фортеці: як Кароль Беное розбудовував місто [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://report.if.ua/uncategorized/vitchymstanyslavivskoyi-forteci-yak-karol-benoe-rozbudovuvav-misto/>
11. Бондарев Іван. Мама старого Станіславова. Знайомтеся, дружина Андрія Потоцького — Анна з Рисінських [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://report.if.ua/uncategorized/mama-starogo-stanyславova-znajomtesya-druzhyna-andriya-potockogo-anna-z-rysinських/>
12. Романюк В.К. Місто між двома Бистрицями. Книга 2 / В.К. Романюк, О.В. Лисак (автор шостої частини). Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2015:360.
13. Полєк Володимир. Майданами та вулицями Івано-Франківська [Текст] / Володимир Полєк. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2007:147.
14. Верхратський С.А. Історія медицини. — 3-тє вид., випр. і доп. [Текст] / С.А. Верхратський. Київ: Вища шк., 1983:384.
15. Шегедін, М. Львівський державний медичний коледж імені Андрея Крупинського [Текст] / М. Шегедін, О. Рузанов. Тернопіль: Укрмедкнига, 2003:281.
16. Гречило А. Символи Королівства Галичини і Лодомерії (1772-1918)/ До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. К., Львів, 2004. Т. I:538-553. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Grechylo_Andrii/Symvol_Korolivstva_Halychyyny_i_Lodomerii_1772-1918.pdf?PHPSESSID=a4k09pk795psgc5pu98q26tfa2
17. Іпатов Є. Collegium medicum у Львові — один з найстаріших медичних навчальних закладів Європи [Електронний ресурс] / Є. Іпатов // Режим доступу: <http://photo-lviv.in.ua/collegiummedicum-u-lvovi-odyn-z-najstarishyh-medychnyh-navchalnyh-zakladiv-evropy/>
18. Leopoldi Auenbrugger. Inventum novum expercussione thoracis humani ut signo abstrusus interni pectoris morbos detegendi. Vindobone. 1761. 95 p.
19. Бондарев Іван. Лікарні старого Станіславова [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://report.if.ua/uncategorized/likarni-starogo-stanyславova/>
20. Площанський В. Галицько-Руське місто Станіславів з достовірних джерел [Текст] / В. Площанський. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009:44.
21. Масляк Тарас. Медицина в Івано-Франківську: від лікарні графа д'Есте до Центральної міської клінічної лікарні [Текст] / Тарас Масляк. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011:84.
22. Józef Dietl [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Dietl
23. Юзеф Дітль [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Юзеф_Дітль
24. Wrzosek A. Józef Dietl. Polski słownik biograficzny. Kraków, 1939-1946. T.V: Dąbrowski Jan Henryk — Dunin Piotr:158-166.
25. Карл фон Рокітанські [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Карл_фон_Рокітанські
26. S´ródka A. Biogramy uczonych polskich. Cze, s´c´ VI: nauki medyczne. Wrocław: Wydawnictwo Zakład Narodowy im. Ossolin´skich, 1990:121-129.
27. Janusz Ostrowski, Boleslaw Rutkowski. Józef Dietl (1804-1878), outstanding internist and reformer of the medical sciences, and his contribution to nephrology. J NEPHROL (Società Italiana di Nefrologia). 2013;26(22):S50-54.
28. Dietl J. Wandernde Nieren und deren einklemmung. Wien MedWochenschr. 1864;14:153-166.
29. Mergener K, Weinerth J, Baillie J. Dietl's crisis: a syndrome of episodic abdominal pain of urologic origin that may present to a gastroenterologist. Am J Gastroenterol. 1997;12:2289-2291.
30. Gowrishankar P, Varadarajan S, Mani AC. Mobile calculi in retrocaval ureter presenting as Dietl's crisis: a case report. Int Braz J Urol. 2004;4:355-360.
31. Alagiri M, Polepalle SK. Dietl's crisis: an under-recognized clinical entity in the pediatric population. Int Braz J Urol. 2006;32(4):451-453.
32. Zajaczkowski T. Thaddaeus Zajaczkowski Joseph Dietl (1804-1878): innovator of medicine and his credit for urology. Central Eur J Urol. 2010; 2:62-67.
33. Діда Р. Уродженці Станіславова. Теодор Торосевич — батько бальнеології та перших галицьких курортів [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://report.if.ua/istoriya/urozhenci-stanyславova-teodor-torosevich-batko-balneologiyi-ta-pershyh-galyckyh-kurortiv/>
34. Торосевич Теодор [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://schoolbylife.ru/biografii/42281-torosevich-teodor.html>
35. Теодор Торосевич: видаючийся хімік і фармацевт-практик, изобретатель і пионер в исследовании минеральных вод [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://radiovan.fm/station/article/14472>

36. Коваль Г. Хрещений батько трускавецької «Нафтусі» (з нагоди 220-ї річниці Теодора Торосевича та до Дня міста-курорту Трускавець) [Текст] / Галина Коваль. Трускавецький вісник. № 44(70). 16 червня 2009 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.turportal.org.ua/visnyk/n70.htm>
37. Гумений Віктор. Львівський фармацевт, який подарував нам мінеральну воду [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://photo-lviv.in.ua/lvivskyj-farmatsevt-yakuj-podaruvav-nam-mineralnu-vodu/>
38. Бенюх Н. Історія фармації Галичини (XII–XX вв.). Теодор Торосевич — подвижник научної фармації Галичини XIX в. [Текст] / Наталья Бенюх. Провизор. 2000;5. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.provisor.com.ua/archive/2000/N5/benuh.php>
39. Zięba Andrzej A. Теодор Ян Торосевич [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://wiki.ormianie.pl/index.php/Teodor_Jan_Torosiewicz
40. Strategia rozwoju turystyki uzdrowiskowej w polsko-ukraińskiej części Euroregionu Karpackiego (Мікропроект «Стратегія розвитку рекреаційного туризму польсько-української частини Карпатського Євроregionу») Асоціації «Карпатський Євроregion Польща», Асоціації органів місцевого самоврядування «Євроregion Карпати-Україна», Rzeszów, wrzesień 2014. 100 с.
41. Станиславівські оголошення: Відомі українці давнього міста [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://blitz.if.ua/news/stanyslavivski-ogoloshennya-vidomi-ukrainci-davnogo-mista.html>
42. Бондарев І. Прокляття головного лікаря. У цивільному шпиталі Станиславова багато керівників помирали передчасно [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://report.if.ua/istoriya/proklyattya-golovного-likarya-u-cyvilnomu-shpytali-stanyslavova-bagato-kerivnykivpoturyaly-peredchasno/>
43. Альманах Станиславівської землі : збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. Т. 1 [Текст] / ред. Б. Кравців. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен : Вид. Центрального Комітету Станиславівщини, 1975. 959 с.
44. Володимир Янович [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://lib.if.ua/exhib/1271936450.html>
45. Малюта ОВ. Ярославич Роман [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Yarosevych_R (останній перегляд: 09.08.2023)
46. Грушкевич Ярослав / ЯВ Ганіткевич. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: ІМ Дзюба, АІ Жуковський, МГ Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-32136>
47. Дземан МІ. Історичний дискурс витоків традицій медичної справи в місті-перлині підгір'я Карпат [Текст] / М.І. Дземан. К.: Медкнига, 2024:150.
48. Кваснюк Ярема. Військові шпиталі ЗУНР у Станиславові [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://gk-press.if.ua/vijskovi-shpytali-zunr-u-stanyslavovi/>
49. 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади [Текст] : [зб. статей]. Репр. вид. Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові 1935 р. Л. : [Галицька вид. спілка], 2009. 129 с.
50. Кравець Аретій. Медики у визвольних змаганнях українського народу (від Українського Червоного Хреста до Служби здоров'я УПА) [Текст] / Аретій Кравець. Львів: Галицька видавнича спілка, 2010. 177 с.
51. Музика Максим Максимович [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-69885>
52. Савула ММ. Максим Музика — кризь призму часу [Текст] / ММ Савула. Інфекційні хвороби. 2016;3(85):93-95
53. Дземан МІ. Традиція триєдності лікувального процесу в українській медицині (частина 1) [Текст] / МІ Дземан. Практикуючий лікар. 2015;4:63-73. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PraktLik_2015_4_14
54. Йосафата Дробик. Сестра Єлизавета Поппе: життя для Бога і України. До 140-річчя з дня народження с. Єлизавети [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://xic.com.ua/poezija/547-sestra-jelyzaveta-poppo-zhyttja-dlja-boga-i-ukrajiny-do-140-richchja-z-dnja-narodzhenja-s-jelyzavety> Комар Ірина. Роль української греко-католицької церкви в організації охорони здоров'я дітей у Галичині на початку XX ст. [Текст] / Ірина Комар. Гірська школа українських Карпат. 2013;8-9:213-215. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://issuu.com/ivano-frankivskacbs/docs/08-09_girska-shkola
55. Величковський ВВ. Мати Божа Неустанної Помочі [Текст] / ВВ Величковський. Марійський ювілейний календар-альманах «О, спомагай нас, Діво Маріє!» на рік 1939. Львів — Станіславів, 1938:130-134.
56. Арсенич П, Вардзарук Л. Українські лікарі Прикарпаття. Івано-Франківськ: Облвидав Галичина, 1991:44.
57. Українські лікарі Прикарпаття. Упорядники П Арсенич, П Білянський, С Генік. Коломия: «Вік», 1995. 96 с.
58. Галицький адмірал, або майже нереальна історія життя Ярослава Окуневського [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://photo-lviv.in.ua/galyczkuj-admiral-abo-majzhe-nerealna-istoriya-zhyttja-yaroslava-okunevskogo/>
59. Гоменюк Іван. Довкола світу зі стетоскопом і пером [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/dovkola-svitu-zistetoskopt-i-perom/>
60. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія. Т. 3: П – С. Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2020. 576 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/12485>
61. Кирилаш Леонід. У Калуші похований офіцер морської флотилії Австро-Угорщини Маркел Рожанковський [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://vikna.if.ua/news/category/all/2021/01/10/117968/view>
62. Комарнівські корені Анатолія Кос-Анатольського [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20170214002207/http://komarno.in.ua/statti/famouspeople/31-komarnivski-koreni-anatolia-kos-anatolskoho>
63. Осип Маланюк [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Осип_Маланюк
64. Байцар АЛ. Історія Винник в особах. Науково-краснавче видання / АЛ Байцар. Винники: ТзОВ ВТФ «Друксервіс», 2017. 180 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/Baytsar-Istoriia-Vynnyk-book-2017.pdf>
65. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія: у 4 т. Т. 1: А–Ж. Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2018. 688 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://elar.ipro.edu.ua:8080/handle/123456789/5884>
66. Бондарев Іван. Мій тато був лікарем. Кисілевський про медицину Станиславова ХХ століття [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://report.if.ua/uncategorized/mij-tatobuv-likarem-kysilevskij-pro-medycynu-stanyslavova-hh-stolittya/>
67. Романюк Василь. Полковий лікар [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://gk-press.if.ua/polkovyj-likar/>
68. Драбчук Іван. Родина Хмільєвських у Крилосі [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://ifoonsku.ucoz.ua/news/rodina_khmilevskikh_u_krilosi/2020-09-28-7359
70. Альманах Станиславівської землі : збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини Т. II [Текст] / ред. Микола Климишин. Видання Центрального Комітету Станиславівщини. Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто, 1985. 898 с.
71. Фіглевський Віталій. Лікар, що вивчав підземний літопис Галича [Текст] / Віталій Фіглевський. Краєзнавець Прикарпаття. 2010 (липень-грудень);16:56-58.
72. Коваль І, Миронюк І. Євангеліст Лука з княжого Галича. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. 224 с.
73. Воєвідка Кость [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-27358>
74. Бондарев Іван. Прокляття головного лікаря ІІ. Ревнощі та вбивства у цивільному шпиталі Станиславова (фото) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://report.if.ua/statti/proklyattya-golovного-likarya-ii-revnoshchi-ta-vbyvstva-u-cyvilnomu-shpytali-stanyslavova-foto/>
75. Відкриття дошки Воєвідці [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://firtka.if.ua/blog/view/v-ivanofrankivsku-vidkrili-anotacijnu-dosku-kostu-voevodci-dodano-video47632>

76. МЕЛЬНИК Ігор. Рада амбасадорів про Галичину [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://zbruc.eu/node/3522?fbclid=IwY2xjawJNTJFleHRuA2FibQIxMAABNW5cibUslXHLRmHYFm_vnctrYH6VJeFUXPhN3THs5t7YCDIADgd66v79w_aem_cvlaKo0cSE190J1JzesCEQ
77. Радиш ЯФ, Сорока ОЯ. Іван Савицький – перший ректор Станіславського медичного інституту (до проблеми державного регулювання медичної діяльності на Прикарпатті у першій половині ХХ століття). Інвестиції: практика та досвід. 2012;2:89-94.
78. Біографічний словник професорів та завідувачів кафедр Івано-Франківської державної медичної академії (1945-1995) [Текст] / За ред. ЄМ Нейка. Івано-Франківськ, 1995. 199 с.
79. Василенко ВХ. Введение в клинику внутренних болезней [Текст] / ВХ Василенко. АМН СССР. М.: Медицина, 1985. 256 с.
80. Пранік СА. Київська центральна базейнова клінічна лікарня МОЗ України — клінічна база кафедри внутрішньої медицини № 3 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця: досвід роботи науково-освітньо-лікувального комплексу / СА Пранік, АС Свінціцький, МІ Дзєман. Науковий вісник Національного Медичного університету імені О.О. Богомольця. 2009, спецвипуск № 25. С. 31-36.
81. Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского Университета св. Владимира (1834-1884) [Текст] / Сост. под ред. ВС Иконников. К.: Тип. Ун-та св. Владимира, 1884. 860 с.
82. МКЛ № 1 Історія лікарні [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://mkl1.if.ua/?page_id=612
83. Миська клінічна лікарня № 1 святкує 70-річний ювілей. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.mvk.if.ua/news/35393>
84. Бондарев Іван. Слідами старого Станіслава: Школа Пірамовича і Пляттер [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://report.if.ua/uncategorized/slidamy-starogo-stanyslavova-shkola-piramovycha-i-plyatter/>
85. Дзєман МІ. Цицурін Федір Степанович: погляд крізь сторіччя (дискурс про спадкоємність традицій клінічної медицини до 200-річного ювілею Родоначальника Київської школи терапевтів) [Текст] / МІ Дзєман. К.: Медкнига, 2015. 228 с.
86. Аронов ГЮ, Пелешук АП. Легенди і бувальщина київської медицини (люди, факти, події, документи) [Текст] / ГЮ Аронов, АП Пелешук. К.: Століття, 2001. 304 с.
87. Дзєман МІ. Київська бувальщина одного епохального медичного відкриття [Текст] / МІ Дзєман. К.: Видавничий дім Медкнига, 2018. 100 с.
88. Бережницький МН. Гемодинамические сдвиги и состояние коронарного кровообращения у больных с синдромом легочного сердца: автореф. дис. на соискание степени канд. мед. наук / МН Бережницький; Черновицкий государственный медицинский институт. Черновцы, 1964. 16 с.
89. Бережницький МН. Клинико-анатомические материалы к проблеме хронического легочного сердца: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора мед. наук [Текст] / МН Бережницький; Львовский медицинский институт. Львов, 1971. 38 с.
90. Бережницький МН. Хроническое легочное сердце [Текст] / МН Бережницький, АФ Киселева, ПВ Бигарь, МІ Дзєман, МБ Хоминская. К: Здоровья, 1991. 152 с.
91. Патент України № 23996 А, 1998. Спосіб одержання корвітіну. Розробники: Максютіна НР, Мойбенко ОО, Пилипчук ЛБ та інші.
92. Історія розробки препарату корвітін — розчинної форми кверцетину / Н Максютіна, Л Пилипчук, Л Безпалько, А Шаламай. Вісник фармакології та фармації. 2007;5:31-37.
93. Новые клинические аспекты патогенетической коррекции ишемических и реперфузионных повреждений миокарда / АН Пархоменко, ЖБ Брыль, СМ Кожухов, АА Мойбенко // В кн.: Эндогенные механизмы кардиопротекции как основа патогенетической терапии заболеваний сердца. Под редакцией академика НАН Украины АА Мойбенко, д.м.н. ВЕ Досенко, д.м.н. АН Пархоменко. Киев: Наукова думка, 2008. С. 332-390.
94. Використання нових лікарських форм кверцетину при ішемічних та радіаційних ушкодженнях (методичні рекомендації) / НР Максютіна, ОО Мойбенко, ОМ Пархоменко, ДВ М'ясоєдов [та ін.]. Київ, 2000. 13 с.
95. Трещинская МА. Теоретические и практические аспекты применения L-аргинина с целью профилактики цереброваскулярной патологии / МА Трещинская. Український медичний часопис. 2011;5(85):97-109.
96. Вірменин за національністю, українець за духом (Ара Арменакович Гарагашян): біографічний нарис. Архів кафедри ендокринології Івано-Франківського національного медичного університету. С. 2.
97. Івано-Франківський національний медичний університет [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.znaimo.com.ua/Івано-Франківський_національний_медичний_університет/ [14.07. 2017]
98. Скрипник, НВ, Боцюрко, ВІ, Дідушко, ОМ, Костіцька, ІО, Вацеба, ТС, Марусин, ОВ, ... & Делятинський, РІ. Історія становлення і розвитку ендокринології в Івано-Франківському Національному Медичному Університеті за 50 років (1967-2017). Art of Medicine. 2017. С. 5-28.
99. Бойчук ТМ, Пашковська НВ, Ляшук ПМ, Леонова МО. Історія розвитку ендокринології на Північній Буковині. Міжнародний ендокринологічний журнал. 2013;6(54):80-81.
100. Свінціцький АС. Феномен академічної школи Вадима Миколайовича Іванова [Текст] / АС Свінціцький, МІ Дзєман, ГВ Шило. К.: Т-во «Знання» України, 2009. 179 с.

Для цитування: Дзєман МІ, Яцишин РІ, Рожко ММ, Козань НМ, Скрипник НВ, Нейко ВЄ. Прикарпатська наукова школа внутрішньої медицини: історичний дискурс передумов становлення та спадкоємності (до 80-річчя ІФНМУ) // Терапевтика / імені професора М.М. Бережницького. 2025;1(6):77-99. DOI: 10.31793/2709-7404.2025.1-6.77.

Адреса для листування: Дзєман Михайло Іванович, muhas@ukr.net; НВЦ «ЕРБІС», вул. Раїси Окіпної, 10Б, Київ, 02002, Україна.

Відомості про авторів: Дзєман Михайло Іванович, канд. мед. наук, доцент, провідний науковий співробітник НВЦ «ЕРБІС». ORCID: 0000-0001-9152-1618. Яцишин Роман Іванович, д-р мед. наук, професор кафедри внутрішньої медицини № 1, клінічної імунології та алергології ім. акад. Є.М. Нейка ІФНМУ. ORCID: 0000-0003-1262-5609. Рожко Микола Михайлович, член-кореспондент НАМН України, д-р мед. наук, професор кафедри стоматології ПО ІФНМУ. ORCID ID: 0000-0002-6876-2533. Козань Наталія Миколаївна, професорка кафедри судової медицини, медичного та

фармацевтичного права, проректор з наукової роботи ІФНМУ. ORCID ID: 0000-0003-1017-5077. Скрипник Надія Василівна, завідувачка кафедри ендокринології ІФНМУ, д-ка мед. наук, професорка, заслужений лікар України. ORCID ID: 0000-0003-1294-7042. Нейко Василь Євгенович, д-р мед. наук, завідувач кафедри пропедевтики внутрішньої медицини імені професора Бережницького М.М. ІФНМУ. ORCID ID: 0000-0002-6033-2387.

Особистий внесок: Дзєман М.І. — генератор ідей, проведення досліджень, аналіз результатів, написання статті. Яцишин Р.І. — остаточне затвердження статті. Рожко М.М. — аналіз проблеми. Скрипник Н.В. — концепція роботи та дизайн. Нейко В.Є. — аналіз результатів. Козань Н.М. — аналіз результатів попередніх досліджень. **Фінансування:** Стаття підготовлена в рамках самофінансування. **Декларація з етики:** Автори задекларували відсутність конфлікту інтересів і фінансових зобов'язань.

Проходження статті: Надійшла до редакції 01.05.2025 р., прийнята на друкування 20.05.2025 р., надрукована 30.06.2025 р.

For citation: Dzeman MI, Yatsyshyn RI, Rozhko MM, Kozan NM, Skrypnyk NV, Neiko VYe. Carpathian scientific school of internal medicine: historical discussion of the prerequisites of formation and heredity (on the 80th anniversary of IFNMU) 2025;1(6):77-99. DOI: 10.31793/2709-7404.2025.1-6.77.

Correspondence address: Dzeman Mykhailo Ivanovych, muhac@ukr.net; Leading Researcher of the Scientific and Technological Center «ERBIS». ORCID: 0000-0001-9152-1618.

Information about the authors: Dzeman Mykhailo Ivanovych, Candidate of Medical Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the Scientific and Technological Center «ERBIS». ORCID: 0000-0001-9152-1618. Yatsyshyn Roman Ivanovych, Ph.D professor of the department of internal medicine No. 1, clinical immunology and allergology named after Acad. Ye.M. Neiko IFNMU. ORCID: 0000-0003-1262-5609. Rozhko Mykola Mykhailovych, Corresponding Member of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine, Doctor of Medical Sciences, Professor of the Department of Dentistry of the Postgraduate Education of IFNMU. ORCID ID: 0000-0002-6876-2533. Kozan Nataliia Mykolayivna, Ph.D professor of the Department of Forensic Medicine,

Medical and Pharmaceutical Law, Vice-Rector for Scientific Work of the IFNMU. ORCID ID: 0000-0003-1017-5077. Skrypnyk Nadiya Vasylivna, Head of the Department of Endocrinology, IFNMU, Doctor of Medical Sciences, Professor, Honored Doctor of Ukraine. ORCID ID: 0000-0003-1294-7042. Neiko Vasyl Yevhenovych, Doctor of Medical Sciences, Head of the Department of Propaedeutics of Internal Medicine named after Professor Berezhnitskyi M.M of IFNMU. ORCID ID: 0000-0002-6033-2387.

Personal contribution: Dzeman MI — conceptual idea and conducting research, analyzing results, writing an article. Yatsyshyn RI — final approval of the article. Rozhko MM — problem analysis. Kozan NM — analysis of the results of previous studies. Skrypnyk NV — work concept and design. Neiko V.Ye. — analysis of results.

Funding: The article was prepared as part of self-financing.

Declaration of Ethics: The authors declared no conflict of interest and financial obligations.

Article: Received 01.05.2025, accepted 20.05.2025, published 30.06.2025.